ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА
ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ МОЛИЯ ИНСТИТУТИ

О.Т.ЮЛДАШЕВ

SUI СУҒУРТА ИШИ КАФЕДРАСИ

СУҒУРТА ИШИ

Тошкент-2014

10-МАВЗУ: ҚАЙТА СУҒУРТА

РЕЖА

1. Қайта суғурта ҳақида тушунчаси.
2. Қайта суғуртанинг турлари ва шакллари.
3. Қайта суғурта шартномаларининг тузилиши, бажарилиши ва бекор қилиниши
4. Пропорционал қайта суғурта
5. Нопропорционал қайта суғурта

10.1. .Қайта суғурта ҳақида тушунча

Қайта суғурта – суғурта шартномасига асосан суғурталовчи томонидан қабул қилинган суғурта товони ёки суғурта суммасини тўлаш хафи **тўлиғича** ёки **қисман** бошқа қайта суғурталовчи (суғурталовчилар) билан тузилган қайта суғурта шартномаси асосида суғурта қилиниши тушинилади. Бошқача қилиб айтганда маълум бир рискни иккиламчи жойлаштириш тушунилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 31 майдаги ПҚ-1544 сонли Қарорига асосан мамлакатимиз суғурта бозорида қайта суғурта фаолияти билан шуғулланувчи суғурталочилар учун 2014 йил 1 июлдан 6 млн.евро қилиб белгиланган.

Қайта суғуртага бериш жараёни

Ўзбекистон суғурта бозорида қайта суғурта фаолиятини олиб бораётган суғурта компаниялари

- “Ўзагросуғурта” ДАСК (АЖ)
- Кафолат ДАСК АЖ
- Узбекинвест ЕИМСК

Фақат қайта суғурталовчи суғурта компаниял

"TRANSINSURANCE PLUS"

Цедент атамаси рискни иккиламчи жойлаштиришни амалга оширувчи, яъни рискни қайта суғурталаш учун берувчи суғурта компанияси. Иккимламчи цедент ретроцедент деб аталади.

Сессия — суғурта рискини қайта суғурталашга бериш жараёнидир.

Қайта суғурталовчи сифатида қайта суғурта компанияси (ретроцедент) ҳам бўлиши мумкин. Жаҳондаги энг йирик қайта суғурталовчилар Мюнхен қайта суғурталаш жамияти, Швецсирия қайта суғурталаш жамияти, Кёлин қайта суғурталаш жамиятларини мисол қилиш мумкин.

10.2. Қайта суғуртанинг турлари ва шакллари

Қайта суғурталаш ишида унинг бир неча шаклларини учратиш мумкин. Жумладан факультатив, облигатор ва факультатив- облигатор шаклларини учратиш мумкин.

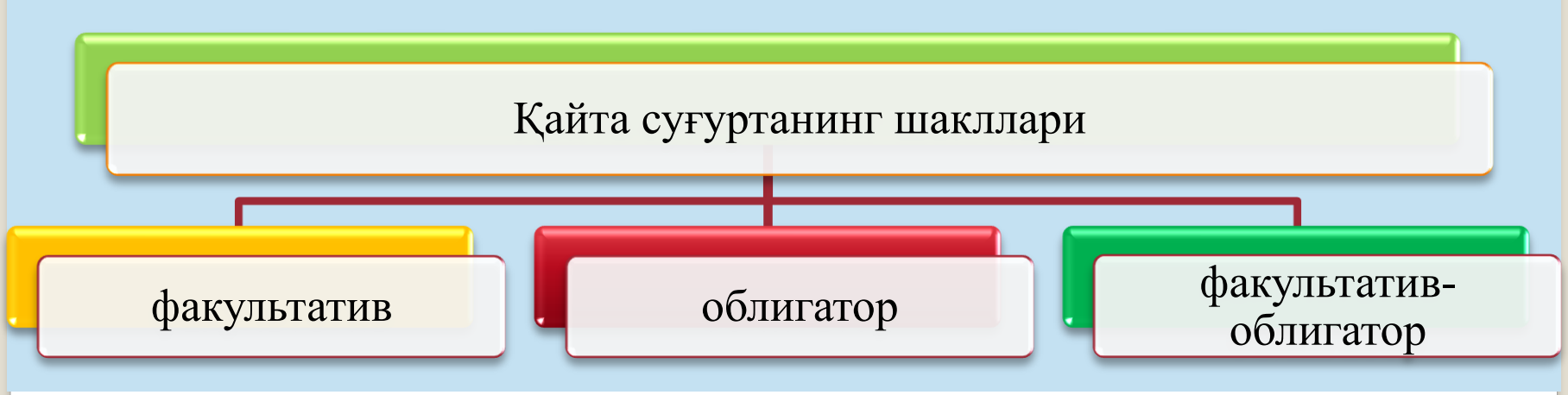

Факультатив

Факультатив қайта суғурталаш – қайта суғурталашда ҳар бир берилаётган риск бўйича алоҳида шартнома тузилади. Цедент ҳар бир риск бўйича қайта суғурталаш зарур ёки зарур эмаслик масаласини мустақил кўриб чиқади. Ўз навбатида, қайта суғурталовчи ҳам цедентнинг таклифини қабул қилиши ёки қабул қилмаслиги мумкин.

Облигатор

Облигатор қайта суғурталаш шартномасига асосан суғуртачи қайта суғуртачига келишилган ҳудудда аниқ белгиланган рисклар бўйича тўзилган барча тўғридан-тўғри суғурта шартномалари қайта суғуртага берилади

Факультатив- облигатор

Бу қайта суғурта турида шартнома бўйича маълум бир суғурта турлари ни қайта суғурталовчи қабул қилиш ёки қабул қилмаслиги мумкмн лекин бошқа турлар бўйича қабул қилиши мажбурий бўлган суғурта тури .

Облигаторли суғурталаш халқаро амалиётда икки хил маънони билдиради.

- қайта суғурталашнинг мажбурий шакли. Айрим мамлакатлар қонунчилигига кўра, ушбу мамлакат ҳудудида фаолият кўрсатаётган барча суғурта компаниялари қабул қилган рискларининг бир қисмини мажбурий равишда қайта суғурталаш компаниясига беради. Бу чора қайта суғурталаш орқали чет элга валута чиқиб кетишининг олдини олади;
- суғурта компанияси (седент) маълум бир суғурта тури бўйича рискни қайта суғурталовчига беришини ва, ўз навбатида, қайта суғурталовчи, рискни қабул қилишни назарда тутувчи қайта суғурталаш шартномаси.

Факултатив қайта суғурта шартномасига қайта суғуртачи томонидан розилик билдирилган дақиқадан кучга киради. Тўғридан-тўғри суғурта шартномасининг шартларига муҳим ўзгаришлар (суғурта сўммаси, мукофот ставкаси, суғурталанган хавфлар ҳажми) киритиш фақат қайта суғуртачи рухсат берган ҳолларда рухсат берилади.

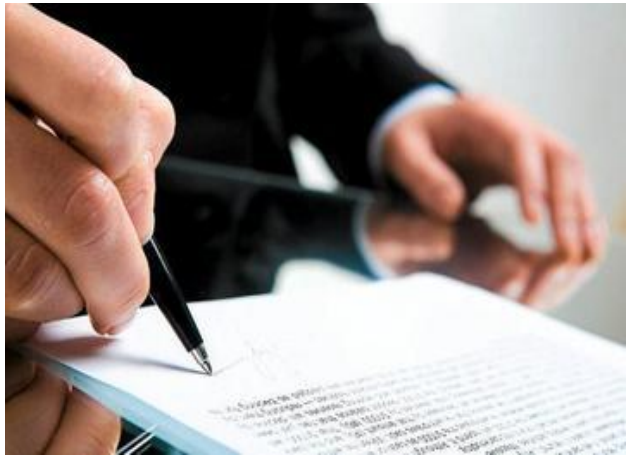

10.3. Қайта суғурта шартномаларининг тузилиши, бажарилиши ва бекор қилиниши

Қайта суғурта шартномасини имзолаш ва уни бажариш, қайта суғурта шартномасида томонларга юкланган мажбуриятларнинг ёзма усулда бажарилишини талаб қилади. Қайта суғурта шартномаларидаги хужжатларнинг мазмуни ва шаклига амал қилмаслик қайта суғурта шартномалари бўйича низоларни пайдо бўлишига, уларнинг муддатларидан олдин тугатилишига, бухгалтерия ва статистик ҳисоб варақларида хато қилишга, суғуртачи ва қайта суғуртачи молиявий ҳисоботлари фактларининг бўзиб кўрсатилишига олиб келиши мумкин.

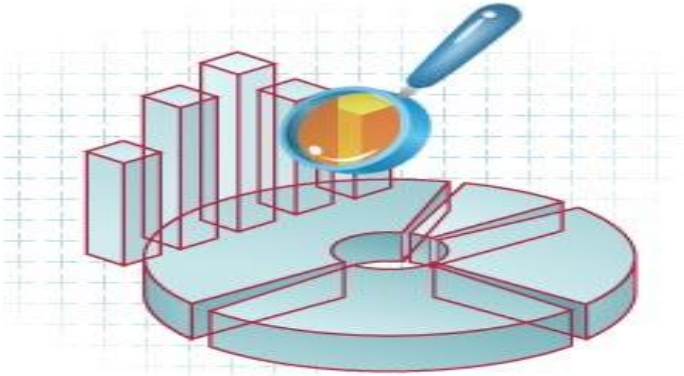

Хизмат таклифи тўғрисидаги маълумотнинг асосий муҳим шартларини қисқа баён қилувчи, қайта суғурта шартномасини имзолаш учун асос бўлиб ҳисобланувчи ҳужжат слип **(СЛИП)** деб аталади. Унда суғурта шакли, қайта суғурта тури, қайта суғурта лимитининг чизиқлари сони, ушлаб қолиш миқдори, қайта суғурталаш режалаштирилган рискни жойлашган жойи, кутилаётган суғурта мукофоти тўғрисида маълумот берилади. Слипда яна, ҳар-қандай очилиш режалаштирилган депозит ва унга ҳисобланувчи фоиз (агар шартномада назарда тутилган бўлса), “ғазна зарари” миқдори, фойдадан тқланувчи комиссион мукофот ва комиссия, шартноманинг амал қилиниш муддати, билдиришнома тақдим қилиш муддати, қайта суғуртага берилувчи риск тўғрисида қисқа маълумотлар берилиши мумкин. Олинган слип асосида қайта суғуртачи суғуртачига шартнома тўзилганлигини тасдикловчи қайта суғурта сертификатини тақдим қилади. Баъзи ҳолларда, агар слип қайта суғурта шартномасининг барча мухим шартлари ўзида акс еттирган бўлса, у холда бундай слиплар факултатив қайта суғурта шартномаси тўзилганлигини тасдикловчи хужжат қрнида ҳам хизмат қилиши мумкин.

Томонлар шартноманинг муддати ва шартларини келишгандан кейин, шартнома матни тайёрланади. Шартнома матни юзасидан икки томонда еътироз бўлмаганда имзоланади. Одатда, облигатор қайта суғурта шартномаси жорий йилнинг 1 январидан амалга киритилади. Факултатив қайта суғурта шартномасининг амал қилиш муддати еса, қайта суғуртага берилган риск суғурталаган тўғридан-тўғри суғурта шартномасининг амал қилиш муддатига мос келади. Шартномага киритилувчи кейинги ўзгаришлар шартноманинг орка томонида баён қилинади ёки қайта суғурта шартномасида белгиланган тартибда, манзиллар бўйича томонлар ўртасида ўзаро ёзишма орқали амалга оширилади.

Қайта суғурта мукофоти(реинсурансе премиум) – суғуртачи – қайта суғурталанувчи томонидан, қайта суғурта шартномасига мувофик қабул қилинган суғурта мажбурияти учун, қайта суғуртачига тўланувчи мукофот.

Но нисбий қайта суғурта шартномасида қайта суғурта мукофоти, тўланиши лозим бўлган брутто қайта суғурта мукофоти ва қайта суғуртачи томонидан суғуртачига тқланувчи қайта суғурта комиссияси ўртасидаги фарққа тенг бўлади. Но нисбий қайта суғурта шартномаларда қайта суғурта мукофоти, қайта суғуртачи томонидан олинган қайта суғурта ҳажмига, суғурта турига, қайта суғуртачининг андерайтинг қоидасига, ўхшаш объектларининг суғурталаш натижасининг зарарлигига ва бошқа таъсир қилувчи факторларга боғлик ҳолда аниқланади.

10.4. Пропорционал қайта суғурта

Нисбий қайта суғурта қилишнинг асосий моҳияти шундаки, қайта суғурталовчи компаниянинг рискни тақсимлашдаги улуши суғурта компанияси аниқлаган нисбат асосида олдиндан аниқланади. Ушбу нисбатга қараб, қайта суғурталаш мукофотининг ва суғурта компаниясининг тегишли улуши аниқланади. Нисбий қайта суғурта қилишнинг принципи "қайта суғурталовчи цедентнинг рискини бўлади" деган фикрдан иборат.

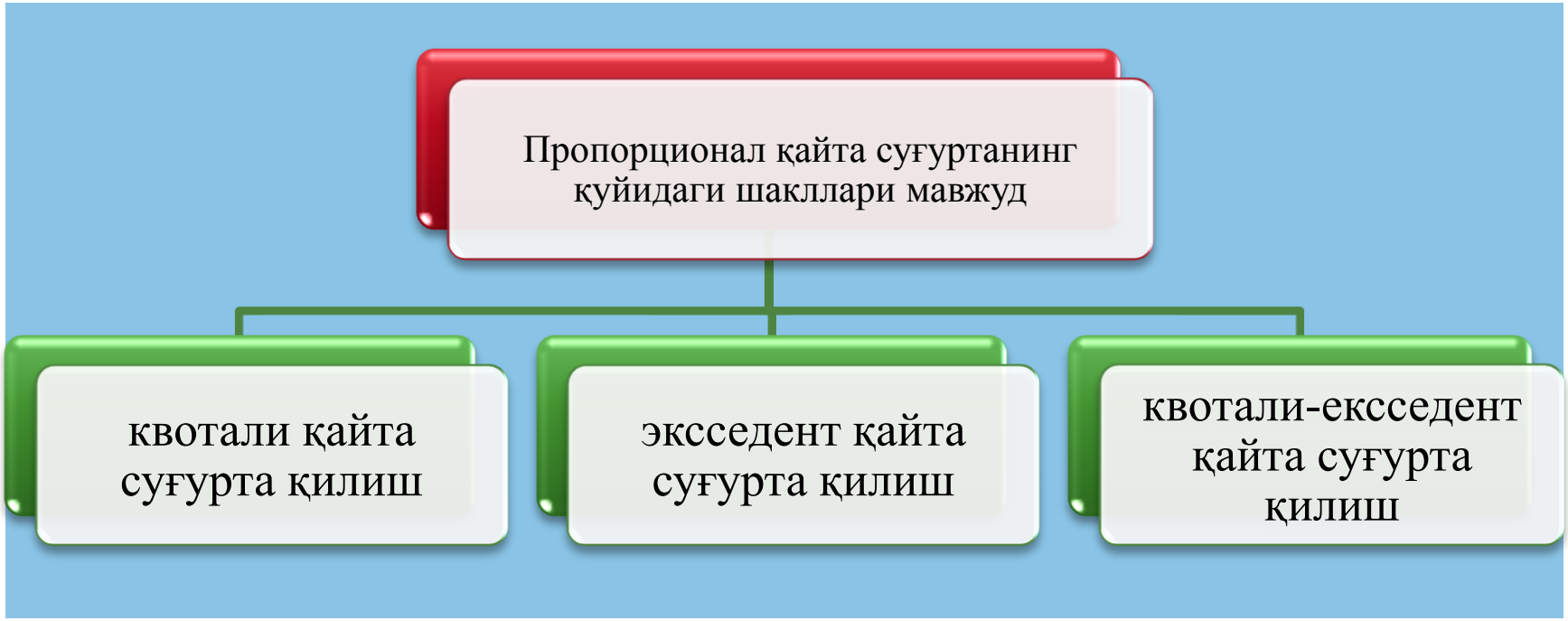

Ексцедентли қайта суғурталаш. Квотали қайта суғурталашдан бир қанча фарқлари билан фарқланади. Ексцедентли қайта суғурталаш суғурта портфелини цедентни рискни қоплаш учун шахсий аралашуви бор ҳолатдаги ҳаракатидир. Ексцедентли қайта суғурталаш шартномасини тузишдан олдин томонлар рискни шахсий қоплаши мумкин бўлган максимал чегарани белгилаб оладилар. Бу еса статистик таҳлил орқали аниқланади. Суғурталовчи қатнашувининг максимал даражаси ексцедент деб аталади. Суғурта суммаларини берилган даража бўйича ошириш ва суғурта рискини суғуртачи томонидан қопланиши бир ёки бир неча қайта суғурталовчига берилади.

Квотали қайта суғурталаш шартномасида цедент қайта суғурталовчига рискнинг берилган тури бўйича ҳамма улушни беришга, қайта суғурталовчи еса бу улушни қабул қилиб олишга мажбурдир. Одатда қайта суғурталаш улуши суғурта суммасига нисбатан % (фоизда) ҳисобланади. Баъзида қайта суғурталовчининг қатнашиши аниқ бир сумма (квота) билан белгиланган бўлади. Бундан ташқари бундай қайта суғурталаш шартномаларида қайта суғурталовчининг ҳоҳишига ккра рискнинг юқори чегараси (лимит) белгиланади. Квотали қайта суғурталаш шартномалари оддий ва цедент учун қулайдир. Цедент қайта суғурталовчига маълум бир муддатда келиб тушган суғурта бадалларидан ўзининг ҳисобида рискни қтказгани учун, комиссион мукофотни олиб қолган ҳолда пропорционал равишда қтказиб беради. Бу ҳолатлар аввалдан шартномани тузишда ккрсатилган бўлади.

5. НОПРОПОРЦИОНАЛ ҚАЙТА СУҒУРТА

Қайта суғурта қилиш операциялари нисбий ва нонисбий шаклда амалга оширилади. Нонисбий қайта суғурта қилишга нисбатан нисбий қайта суғурталаш анча илгари пайдо бўлган. Шу нуқтаи назардан қараганда нисбий қайта суғурталашни, баъзан, анъанавий қайта суғурталаш ҳам деб аташ қабул қилинган.

Нонисбий қайта суғурта қилишда қайта суғурталовчининг суғурта мукофоти ва қопламасидаги фоизлардаги иштироки принципи қулланилмайди. Нисбий қайта суғурта қилишда томонларнинг манфаати бир-бирига мос келади.

Унинг таркибига зарар ексцеденти (ехсесс оф лосс) асосида қайта суғурта, зарарлилик ексцеденти асосида қайта суғурта (стоп-лосс) турлари киради.

Но нисбий облигатор қайта суғурта шартномаларида қайта суғурта лимити ва приоритетларини белгилаш билан бир қаторда, тўғридан-тўғри суғуртачига қайта суғурта сиғимини тиклаш имкониятини ҳам берилади. Масалан, қайта суғурта шартномасидаги 7,0 млн сўмлик қайта суғурта лимити икки марта тикланиш имкониятлари билан таъминланган. Икки тикланиш имкониятларидан биттаси суғуртачи учун текинга, иккинчиси шартномада белгиланган минимал депозит мукофоти тўлаш шарти билан берилган. Агар қайта суғурта шартномаси амалдаги муддатда қайта суғуртачи томонидан қопланган зарарлар миқдори 7,0 млн сўмдан ошса, суғуртачи бир марта текинга қайта суғурта лимитини тиклаш ҳуқуқига ега бўлади. Агар, кейинчалик зарарлар миқдори 14,0 млн сўмдан ошиб кеца, кейинги қайта суғурта лимитини тиклаш имконияти фақат депозит мукофотини тўлаш шарти билан берилади. Зарарлар хажми 21,0 млн сўмдан ошиб кеца, зарарларнинг ошган кисми қайта суғуртачи билан келишган холда, ёки суғуртачининг ўзи зарарнинг ушбу кисмини мустақил тқлайди.